

Nuomonių apie knygų kalbos tikrinimą visada buvo, yra ir bus įvairių – vieni teigia, kad leidinių kalba turi būti prižiūrima ir taisyklinga, kiti mano, kad kalbos cenzūra varžo autorių polėkį, susina stilių. Apie kokį autorių polėkį verstiniuose kūriniuose kalba nepritariantieji, sunku pasakyti, matyt, turimi galvoje išsismarkavę vertėjai. Tiesa, pamatę knygoje likusių kalbos klaidų sąrašus, tiek autoriai, tiek redaktoriai pripažįsta, kad tai tik elementarios rašybos, skyrybos ar gramatikos klaidos, jos meninei raškai jokios įtakos neturėjo, garbės niekam nedaro, jų ten tiesiog neturėjo būti.

Valstybinės kalbos įstatymo 22 straipsnyje nustatyta, kad „visi knygų ir kitų leidinių leidėjai privalo laikytis taisyklingos lietuvių kalbos normų“, o Kalbos inspekcija kontroliuoja, kaip jis vykdomas.

Prieš trejus metus Inspekcija apsisprendė labiau pasitikėti leidyklų deklaruojama savikontrolės sistema, todėl kurį laiką netikrina suaugusiųjų grožinės literatūros kūrinių kalbos. Vaikams ir paaugliams skirtos knygos reikalauja daug didesnės atsakomybės, nes dažnai iš jų jaunieji skaitytojai mokosi taisyklingos kalbos, todėl šios kategorijos knygų, kaip ir gaunamuose skunduose minimų leidinių, kalba tikrinama ir toliau.

Šiomet buvo patikrinta 19 leidyklų 30 naujai išleistų knygų vaikams ir paaugliams. Dalis jų yra lietuvių autorių, kitos išverstos iš užsienio kalbų. Ne paslaptis, kad meniškesnė, žodingesnė kalba lietuvių rašytojų knygoje, bet klaidų jose dažnai būna taip pat daugiau. Neskirstant į atskiras kategorijas, būdingiausias verta apžvelgti.

Nemažai rašybos klaidų, pvz.,

Aš tikrai žinau, kad namuose už vis (=užvis) geriau;

Turim truks (=trūks) plyš juos sustabdyti;

Bet gi (=Betgi) tu be plaukų;

Taip, aš – MoRtina (=Mortina);

paprastai skorpina pluša nuo aušros, valo ir tvarko viską, kas nevietoje (=ne vietoje);

[Tave sušukavo?] Bet gi (=Betgi) tu be plaukų;

Ji nuskubėjo, ragindama mergaitę, o pareigūnas, tyrinėdamas tvenkinį, kaišiojo vandenį (=vandenį) tą pačią lazda, su kuria Tedis vos praėjusią savaitę badė negyvą paukštį ir pan.

Iš gramatikos klaidų dažniausiai klystama vartojant galininko ir įnagininko linksnius.

Su judėjimo reikšmės veiksmažodžiais tikslui reikšti (nusakyti) vartotinas kilmininkas, o ne galininkas, pvz.:

Keliausime užkariauti Angliją (=Anglijos);

Žinoma, aš galiu eiti į kiemą pažaisti futbolą (=futbolo);

Jis nuskuodė išskalauti burną (=burnos) prie vandens čiaupo koridoriaus gale;

Nė nesusimąstęs jis puolė rinkti kriaukles (=kriauklių) ir aplink savo teritoriją pastatė didžiulę užtvartą;

Visi miško gyvūneliai susirinko pasveikinti ką tik gimusį elniuką (=gimusio elniuko).

Būviui reikšti nevirtotinas būdvardžių ir kitų būdvardiškai vartojamų žodžių įnagininkas, jį reikia keisti kitu linksniu, pvz.:

Kaip gaidžiai vargšą padarė turtingu (=turtingą);

[tu esi tikrai visų kiečiausias] Ir aš noriu tokiu (=toks) tapti;

Skyrybos normų pažeidimai sudaro didžiausią klaidų grupę.

Šalutinis sakinys turi būti išskiriamas kableliais. Svarbu, kur šalutinis sakinytis prasideda ir kur baigiasi, – jį būtina išskirti iš abiejų pusių, pvz.:

Galop paėmė vieną ir jau kirs galvą, tačiau gailestis jam taip suspaudė širdį, kad paleido gaidelį ir nežinodamas ką (=nežinodamas, ką) daryti, ėmė verkti;
 Tada galima apžiūrėti kaip (=apžiūrėti, kaip) jos atrodo: kokia jų forma, paviršius, kaip jos juda;
 Šiaip taip jas surinkęs, Saulius patraukė tikrinti ar (=tikrinti, ar) veikia jo sukurti vaistai;
 Jis apsidairė, ieškodamas kam (=ieškodamas, kam) galėtų apie tai pranešti;
 Ir dar viena tiesa ta, kad net nežinau ar (=nežinau, ar) ryte supykau ant Jūsų, kad viską suvalgėte, ar ant savęs, kad pramiegojau;
 Netiesa, tai jūs visai nesuprantat, kas yra švara ir (=švara, ir) tik teršiat;
 Surinkti septynis skaičius ir pasukti ratuką, kad pamatytum, ar durelės atsidarys – kaskart (=atsidarys, – kaskart) užtrunka keturias sekundes;
 Ji paprasčiausiai nerimavo, ar jam ko nors neatsitiko, ir kai Pedingtonas įžengė pro duris jos (=duris, jos) laikysena akimirksniu pasikeitė;
 Dar netgi džiaugiasi, kad jiems kas nors pasako ką (=pasako, ką) daryti;
 Žuvis nebežino ką (=nebežino, ką) daryti, tad vieną vakarą, karalienei atsigulus, susirenka pasitarti;
 Vargšas mažasis Simba įtikėjo, kad tėtis žuvo dėl jo kaltės ir (=kaltės, ir) pabėgo iš gimtųjų namų.

Išplėstos dalyvinės, pusdalyvinės ar padalyvinės aplinkybės gali būti išskiriamos kableliais, svarbu, kad, atsidūrusios viduryje sakinio, jos būtų išskirtos iš abiejų pusių, pvz.:

Visa tai nutiko atsitiktinai, bet išsiaiškinęs paslaptį ir girdėdamas kitų pagyras, Dilbertas (=bet išsiaiškinęs paslaptį ir girdėdamas kitų pagyras Dilbertas arba bet, išsiaiškinęs paslaptį ir girdėdamas kitų pagyras, Dilbertas) negalėjo nuslėpti nuoširdžios nuostabos ir pasitenkinimo šypsenos;

Jis stengėsi prasibrauti pro šokančias poreles iki didžiojo lango, tačiau jam priešus, Neitano (=tačiau jam priešus Neitano arba tačiau, jam priešus, Neitano) nebesimatė;

Vadinasi, aš turiu pasikliauti tavo žodžiu, nes tau sugalvojus norą, aš (=nes tau sugalvojus norą aš arba nes, tau sugalvojus norą, aš) nieko neprisiminsiu;

Tačiau išėjęs pro duris į lauką, Pedingtonas (=Tačiau išėjęs pro duris į lauką Pedingtonas arba Tačiau, išėjęs pro duris į lauką, Pedingtonas) vėl ėmė galvoti kitaip;

Tačiau nesuprantamai burbuliuojant, piktinantis ar šaukiant, dar (=Tačiau nesuprantamai burbuliuojant, piktinantis ar šaukiant dar arba Tačiau, nesuprantamai burbuliuojant, piktinantis ar šaukiant, dar) sunkiau sulaukti pagalbos iš savo draugų.

Įterpiniai išskiriami kableliais, pvz.:

Laimei Upelis (=Laimei, Upelis) vėl subangavo, ir nuodai praskydo;

Jis supratingai tarė, bet tiesą sakant (=bet, tiesą sakant), lašeliams aiškiau nepasidarė;

O taip, daugelį atrodytų bjaurių (daugelį, atrodytų, bjaurių) dalykų galima paversti naudingais;

Manai būčiau (=Manai, būčiau) sekęs iš paskos kaip visiškas nevykėlis;

Laboratorijoje be (=Laboratorijoje, be) gausybės linksmučių bakterijų, gyveno dar vienos – juodos kaip anglis, garbanotos ir labai piktos.

Padalyvis nevertotinas šalutiniam to paties veikėjo veiksmui reikšti asmeniniuose sakiniuose (vietoj pusdalyvio ar dalyvio), pvz.:

Tai galėtų paaiškinti, kodėl prieš pat grįžtant (=grįždamas) į laisvę jis taip vengė rodytis su manimi;

Laimingai sugrįžus (=sugrįžę) namo visi nesitvėrė džiaugsmu.

Svetimybės, barbarizmai laikomi stilistiškai motyvuotomis meninėmis priemonėmis, vis dėlto autoriai ir leidėjai jų vartojimą turėtų vertinti labai atsakingai, pavyzdžiui, ar labai pasikeistų mintis tokiaame sakinyje, jeigu jis būtų taisyklingas, – *Nenusileisim niekadėjams (=niekdariams; nenaudėjams)?*

Klaidų yra ne visose tikrintose knygose – iš trisdešimties vaikų knygelių trylikos kalba visiškai taisyklinga.

Parengė Asta Barzdenienė